

พุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองทางการเมืองไทย

Integrated Buddhist Method for Creating Political Reconciliation in Thailand

พนม ศรีเผือก Phanom Sripued

พิสิฐ โคตรสุโพธิ์ Phisit Kotsupho

เทพประวิณ จันทร์แรง Thepprawin Chanraeng

มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ddpanom@gmail.com

Haripunchai Review 30/01/2023

Haripunchai Review 25/05/2023

บทคัดย่อ

บทความนี้ ซึ่งเป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษากลุ่มเป้าหมายที่สำคัญจำนวน 30 รูป/คน โดยการศึกษาวิจัยเชิงเอกสารและใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การเมืองในพระพุทธศาสนา คือ หลักอริยปทัศ 3 ประการ 1) อัตตาริปปตย คือ การปกครองที่ใช้อำนาจของตนเอง 2) โลกาธิปไตย คือ การปกครองที่ใช้อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับความเห็นของคนส่วนใหญ่ และ 3) ธรรมาริปปตย คือ การปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่และเป็นไปตามหลักธรรมสังคัม คือ สังคัมที่มีธรรมะหรือความถูกต้อง สภาพปัญหาและกระบวนการสร้างความปรองดองในทางการเมืองในประเทศไทย ความขัดแย้งทางการเมืองนั้นมีการขยายอย่างกว้างขวาง การละเมิดหลักนิติธรรม การละเมิดหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง กระบวนการสร้างความปรองดองแห่งชาติภายใต้บรรยากาศของความแตกแยกทางความคิด จะต้องอาศัยกระบวนการพูดคุยใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และ 2) ระดับประชาชนในพื้นที่ในลักษณะของเวทีประเทศไทย พุทธวิธีเชิงบูรณาการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย คือ ใช้หลักสาราณียธรรมในการสร้างความปรองดอง 1) การสร้างความขัดแย้งและความรุนแรงทางกาย วาจา ใจ รัฐประหาร การกล่าวร้าย ใช้หลักเมตตาภาวกรรม เมตตาวัจกรรมและเมตตาโมหกรรม 2) การเห็นแก่ประโยชน์ตน การทุจริตคอร์รัปชัน ใช้หลักสัจจธรรม โภคิ 3) การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ความอยุติธรรม การใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม ใช้หลักศีลสามัญญตา 4) ความเห็นต่างการสร้าง ความแตกแยกทางความคิด ใช้หลักทวิญญูสามัญญตา การสร้าง

บรรยากาศแห่งความปรองดอง คือ ปัจจัยเบื้องต้นอันเป็นเงื่อนไขขั้นแรกของการสร้างแนวทางสู่ความปรองดองและการสร้างสังคมที่สันติสุข

คำสำคัญ : พุทธวิธี, บูรณาการ, ความปรองดอง.

Abstract

This research was qualitative research by documentary research using focus group interviews with important target groups. There were 30 people in total. The results showed that: The concept of politics and government in Buddhism is of 3 principles of sovereignty namely: 1) Attādhīpateyya is government that uses one's own authority, 2) Lokādhīpateyya is government that uses the supreme authority based on the opinions of the majority, and 3) Dhammādhīpateyya is a rule based on righteousness. Problems and political reconciliation process in Thailand Political conflicts are widespread, violations of the rule of law, serious violations of the principles of democracy. The national reconciliation process under this atmosphere of widespread ideological divisions must be activated by dialogue process at two levels: 1) the level of political representatives and direct stakeholder groups, and 2) the level of people in the area in the form of the Thai forum. The integrated Buddhist way of creating reconciliation in Thai politics is to apply the principles of Sārāṇīyadhammā to create reconciliation: 1) In creating conflicts and violence physically, verbally, and mentally, coup d'etat, slander, the principles of Mettākāyakamma, Mettāvacākkamma, and Mettāmanokamma are in need. 2) On selfishness. Corruption, the Sādhāraṇabhogitā is in need. 3) In the unfair treatment, injustice, unfair use of power, the Sīlasāmaññatā, is in need. 4) On the different opinions, creating divisions of thought, the Ditthisāmaññatā is in need. The creation of harmonious atmosphere is the prerequisite, the precondition for building a path to harmony and the peaceful society.

Keywords: Buddhist Methods, Integration, Reconciliation.

บทนำ

การปกครองแบบประชาธิปไตยนี้ นักปรัชญาการเมืองตะวันตกสมัยยุคคลาสสิก กล่าวว่า การปกครองแบบนี้ ยังมีข้อบกพร่องอย่างมาก คนส่วนใหญ่มีความรู้ที่น้อย และเป็นผู้ใช้สิทธิออกเสียงส่วนใหญ่ ในการลงประชามติในการบริหารจัดการรัฐ ย่อมนำไปสู่เป้าหมายที่ผิดพลาด ทุกคนต่างเรียกร้องหาความเสมอภาค ไม่มีใครเกรงกลัวหรือเคารพต่อกฎระเบียบของสังคม เห็นแก่ตัวอย่างรุนแรง เพื่อความเป็นพรรคและพวกพ้อง เห็นแก่ประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การปกครองโดยชนชั้นนำที่ไม่มีคุณธรรม ไม่ควรมีทรัพย์สินส่วนตัว เพราะจะเกิดการแข่งขันชิงดีเพื่ออำนาจการเมือง อำนาจทางสังคม เป็นอันตรายป้องกันได้ยากมาก (พระสาณนท์ จรณธมโม (เตียนวน), 2549 : บทคัดย่อ)

การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ หรืออำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในการปกครองบริหารประเทศผ่านกระบวนการเลือกตั้งเพื่อเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2557) ระบบการเมืองเป็นศูนย์กลางของอำนาจ และผลประโยชน์เป็นระบบโครงสร้างที่สำคัญมากที่สุดอันหนึ่งในการแก้ปัญหาสังคมมนุษย์หรืออาจสร้างปัญหาได้มากที่สุดเช่นเดียวกัน พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า การเมืองนั้นมีอยู่ 2 รูปแบบ คือ ประกอบไปด้วยธรรม และไม่ประกอบไปด้วยธรรม (พุทธทาสภิกขุ, 2549, : 311) ปัญหาทางการเมืองไทยมี 3 ประการ คือ (1) คนที่มีความสามารถจะเข้ามาทำงานการเมืองมีน้อย (2) ขาดภาวะผู้นำทางการเมือง (3) มีการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการมาก (สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย, 2541 : 40) ความพยายามแก้ไขปัญหาการเมืองเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีความรุนแรงมากขึ้นทั้งการออกมาเรียกร้องสิทธิ การเดินขบวนประท้วง การแสดงความคิดเห็น การด่าทอกันระหว่างบุคคล และระหว่างพรรค เกิดความโกลาหลครั้งใหญ่ จนกระทั่งนำมาสู่ความแตกความสามัคคี ประเวศ วะสี กล่าวว่า คนไทยมักคิดเฉพาะกรรมที่เป็นปัจเจกบุคคลเท่านั้น ไม่คิดถึงกรรมเชิงระบบ เมื่อคิดเฉพาะบุคคลจึงเกิดสภาวะ “รอคนดี” และ “ด่าทอกันระงม” เป็นอย่างนี้มาช้านาน ก็ไม่ได้ผล (ประเวศ วะสี, 2540 : 30)

การเกิดวิกฤติความขัดแย้งทางการเมืองในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา สามารถดึงให้คนไทยจำนวนมากแตกแยกทางความคิดเป็นสองฝ่ายอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนนั้น เหตุการณ์อันเป็นมูลเหตุสำคัญนั้นเกิดจากการที่คนไทยฝ่ายหนึ่งถูกชักนำให้เข้าร่วมการต่อสู้เพราะมองเห็นวงจรปัญหาทางการเมืองของการทำรัฐประหารที่เกิดขึ้นซ้ำ ๆ ซาก ๆ โดยไม่เคารพสิทธิและเสียงของประชาชน จึงออกมาต่อสู้เพื่อผลักดันให้บ้านเมืองหลุดจากวัฏจักรดังกล่าวเพื่อให้เกิด “ประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ” ที่เป็นของประชาชนและเพื่อประชาชนด้วยการยึด “อุดมการณ์ประชาธิปไตย” เน้นเรื่อง

คุณธรรมเป็นหลักและอาศัย “อุดมการณ์ความเป็นไทย” เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา สถานะปัญหาความขัดแย้งในบ้านเมืองปัจจุบันมีความซับซ้อนมาก ความขัดแย้งที่เกิดจากความเหลื่อมล้ำของสังคมเมืองและสังคมชนบท ตลอดจนความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มชนชั้นนำในระบบสังคมการเมืองไทย และที่สำคัญจะต้องมองลึกไปถึงเหตุผลฐานของความขัดแย้งทั้งในมิติเชิงคุณค่าและมิติเชิงโครงสร้างที่แฝงอยู่ในระบบสังคมการเมืองไทยตั้งแต่มีการปฏิบัติเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินเมื่อ 85 ปีก่อน

ในปี พ.ศ. 2549 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ ที่ได้ทรงประทานพระราชดำรัส เรื่องคุณธรรม 4 ประการ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2549 นั้น เป็นหลักธรรมแห่งการสร้างเสริม “รู้-รัก-สามัคคี” มีความปรองดองระหว่างกัน ที่มาจากหลักสาราณียธรรม 6 ประการในพระพุทธศาสนา จะไปสู่การสร้างเสริมความปรองดอง สันติสุขให้กับคนไทยทุกคน (คุณหญิงสุภารัตน์ เกตุราพันธุ์, 2545 : บทคัดย่อ) การสร้างเสริมความสมานฉันท์ คือ ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน เช่น มีความเห็นเป็นสมานฉันท์ การปรองดองสมานฉันท์ในภาคปฏิบัติ คือ การทำตามกระบวนการหรือขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายตามข้อกำหนดที่มีในทฤษฎี แต่ความพยายามที่จะสร้างความสมานฉันท์ตามกระบวนการ หรือขั้นตอนในภาคปฏิบัติอาจมีความยากลำบาก และต้องใช้เวลาที่ยาวนาน จนไม่สามารถคาดเดาได้ อีกทั้งยังมีความซับซ้อน สังคมไม่สามารถแยกปัญหาเรื่องความขัดแย้งและความหวาดกลัวอย่างรุนแรงออกไปจากกันได้ เรื่องดังกล่าว เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การจัดการความทรงจำร่วมกัน

ดังนั้น การศึกษาปัญหาทางการเมือง ต้องทำการศึกษาความคิดทางการเมือง (Political thought) ของสังคมใดๆ ในช่วงเวลาเหตุการณ์ที่แบ่งเป็นฝ่ายเป็นขั้นทางการเมือง ศึกษาถึงโครงสร้างธรรมชาติ และวัตถุประสงค์ของรัฐที่ปรากฏในทางการเมือง ทั้งเพื่อศึกษาแนวคิดและบริบทการเมือง การปกครองในพุทธศาสนา กระบวนการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย เพื่อไปสู่แนวทางการพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองให้เกิดในการเมืองไทยปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการเมืองในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและกระบวนการสร้างความปรองดองในทางการเมืองในประเทศไทย
3. เพื่อเสนอพุทธวิธีเชิงบูรณาการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ การศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และตำราหนังสือวิชาการ ที่เกี่ยวข้องกับการปกครองประชาธิปไตย และศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) จากเอกสารหลักฐานทางวิชาการ งานวิจัยและเอกสารอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 20 รูป/คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ทรงวุฒิจำนวน 10 รูป/คน รวมจำนวน 30 รูป/คน พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน การสังเกต (Observation) มีวิธีการดำเนินการดังต่อไปนี้

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรเป้าหมาย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มาจาก ส.ส.หรืออดีต ส.ส. นักการเมืองพรรคต่าง ๆ สื่อสารมวลชน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี (พระภิกษุและฆราวาส) และประชาชนทั่วไปที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง และได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจงเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่มีคุณสมบัติในการดำเนินงานทางการเมือง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองเป็นผู้ให้แนวคิดทางวิชาการและการปฏิบัติงานด้านการเมือง จำนวน 30 รูป/คน จำแนกกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

- 1) ส.ส.หรืออดีต ส.ส. รวมจำนวน 4 คน
- 2) นักการเมืองท้องถิ่น รวมจำนวน 2 คน
- 3) สื่อมวลชน รวมจำนวน 2 คน
- 4) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี เป็นพระภิกษุ 1 รูป เป็นฆราวาส 1 คน รวมจำนวน 2 รูป/คน
- 6) ประชาชนทั่วไป ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง (แบบไม่เจาะจง) รวมจำนวน 20 คน

คน

รวมกลุ่มเป้าหมายสำคัญจำนวนทั้งสิ้น 30 รูป/คน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน

3. เครื่องมือใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย (1) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) (2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

- (1) ขั้นตอนการสร้างสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview)

3.1 สร้างแบบสอบถามจำนวน 1 ฉบับ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ทั่วไป คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) เกี่ยวกับแนวคิดและบริบทการเมืองการปกครองในพุทธศาสนา กระบวนการการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย และพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย

3.2 เมื่อสร้างแบบสัมภาษณ์เสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามนั้นมาพิจารณาทบทวนอีกครั้ง เพื่อหาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข

3.3 ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถาม เพื่อที่จะได้นำข้อเสนอแนะและข้อวิพากษ์วิจารณ์ของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

(2) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) มีรายละเอียด ดังนี้

1) สรุปลงความรู้อันเกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นกรอบทางความคิดในการจัดสนทนากลุ่ม

2) จัดทำร่างแนวคำถามจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำร่างแนวคำถามไปปรึกษาและขอคำชี้แนะจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านสันติวิธีทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย

3) นัดวันเวลาจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ วันศุกร์ที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๕ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ห้องประชุมพระเทพญาณเวที อาคาร ๑ ชั้น ๒ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ต.ต้นธง อ.เมือง จ.ลำพูน ในรูปแบบ on site/online ดำเนินการจัดงาน และสรุปผลการจัดสนทนากลุ่ม นำผลไปประกอบการวิเคราะห์ในผลงานวิจัยต่อไป

4. วิธีการรวบรวมข้อมูล

4.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary source) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2539

4.2 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary source) เกี่ยวกับแนวคิดและบริบทการเมืองการปกครองในพุทธศาสนา กระบวนการการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย และพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย จากเอกสารวิชาการ หนังสือวิทยานิพนธ์ และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.3 ศึกษาข้อมูลภาคสนามใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 30 คน ตามเกณฑ์ที่กำหนด ในลักษณะคำถามปลายเปิด (Open Ended Question)

4.4 ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้วิธีการคัดเลือกจาก ส.ส.หรืออดีต ส.ส. นักการเมืองพรรคต่างๆ สื่อมวลชน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสันติวิธี ประชาชนทั่วไป จำนวนรวม 10 ท่าน เพื่อจัดการสนทนากลุ่มตามประเด็นคำถาม เปิดโอกาสให้ทุกท่านได้เสนอแนวทางการสร้างความปรองดอง และพัฒนาให้เป็นแผนผังพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทยต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 ข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสาร จะดำเนินการวิจัยตามกระบวนการแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก จากนั้นจึงนำประเด็นหลักมาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อยและหัวข้อย่อย นำข้อมูลที่ได้มาจัดประเภท อธิบายความและตีความ

5.2 ข้อมูลที่ได้จากการแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจะนำผลมาวิเคราะห์สรุปผล แล้วนำเสนอองค์ความรู้พุทธวิธีในการสร้างความปรองดองจากการวิจัยหลังจากผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลมาแล้ว

ผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยเรื่องพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองทางการเมืองไทยสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวคิดการเมืองในพระพุทธศาสนา พบว่า ระบบการเมืองในสมัยพุทธกาลเกิดขึ้นในราว 200 ปีก่อนพุทธกาล มีหลักฐานว่าในแถบลุ่มแม่น้ำคงคาได้เกิดอาณาจักรต่างๆ อีกหลายอาณาจักร เช่น โกศล กาสี วิเทหะ มคร อังคะ ฯลฯ อาณาจักรเหล่านี้ปกครองแบบราชาธิปไตย ส่วนบริเวณลาดเขาหิมาลัยมีอาณาจักรเล็ก ๆ จำนวนหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะเป็น “สาธารณรัฐ” หรือที่เรียกในภาษาสันสกฤตว่า “คณะ” ในแต่ละคณะมีการปกครองคล้ายกับ

อาณาจักรชนเผ่า คือ มีสภาใช้อำนาจในการปกครองร่วมกับราชา เมืองกบิลพัสดุ์ของเจ้าชายสีหัตถะ ก็เป็นหนึ่งในบรรดาคณะเหล่านี้ อาณาจักรและคณะต่าง ๆ มีการปกครองเป็นอิสระแก่กัน แต่ชนชั้นปกครองอาจสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติระหว่างกัน โดยการแต่งงานหรือในบางกรณีก็รวมตัวกันเป็นกลุ่มทางการเมืองในรูปของมหาพันธรัฐ เช่น สมาพันธรัฐของพวกสฤชชีหรือวัชชี ซึ่งผู้ปกครองที่มาจากคณะต่าง ๆ จะใช้อำนาจในการปกครองสมาพันธรัฐร่วมกัน

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอริยปทัสสัจว่า อำนาจที่เป็นใหญ่ในโลก มี 3 ประการ ที่บุคคลควรมีธรรมเป็นเครื่องกำกับอำนาจ ดังพระพุทธดำรัสว่า “คนที่มีตนเป็นใหญ่ ควรมีสติเที่ยวไป คนที่มีโลกเป็นใหญ่ ควรมีปัญญาและเพ่งพินิจ และคนที่มีธรรมเป็นใหญ่ ควรเป็นผู้ประพฤติดุขสมควรแก่ธรรม” อำนาจที่เป็นใหญ่ในโลก มี 3 ประการ ที่บุคคลควรมีธรรมเป็นเครื่องกำกับอำนาจ คือ 1. อัตตาริบัติ หมายถึง การปกครองที่ใช้อำนาจของตนเอง (คนเดียว) เป็นเครื่องตัดสิน กล่าวคือ อำนาจการปกครองทั้งหมด อันได้แก่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ 2. โลกาธิปไตย คือ การปกครองโดยประชาชน และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประชาชนส่วนรวม ในปัจจุบันระบบโลกาธิปไตยได้เปลี่ยนมาอยู่ในรูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน หรือ ประชาธิปไตยทางอ้อม โดยการเลือกตั้งตัวแทนขึ้นมาใช้อำนาจแทนตน อันเนื่องมาจากจำนวนพลเมืองที่มากขึ้นและอาณาเขตที่เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน แต่ในบางรัฐยังคงให้อำนาจแก่ประชาชนโดยตรงในบางประการ 3. ธรรมาธิปไตย คือ การปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้องเท่านั้น ไม่ได้อิงอาศัยอำมาตย์สินจ้าง หรือเกียรติยศ รวมถึงพรรคพวก ญาติพี่น้องแต่อย่างใดไม่ ในหลักอริยปทัสสัจ 3 พระพุทธเจ้าทรงยกย่องธรรมาธิปไตยว่าประเสริฐที่สุด ตามหลักพระพุทธศาสนา ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ ก็คือ ต้องมีหลักธรรมาธิปไตยเป็นฐาน หรือพูดอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาธิปไตยที่เป็นธรรมาธิปไตยนั่นเอง ดังนั้น หลักธรรมาธิปไตยจึงมิใช่หลักที่จะนำไปใช้ในการบริหารปกครององค์กรสงฆ์เพียงอย่างเดียว แต่สามารถนำไปใช้ได้กับการทำงานทุกองค์กร เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน องค์กรการศึกษา หรือองค์กรภาคประชาสังคม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สภาพปัญหาและกระบวนการสร้างความปรองดองในทางการเมืองในประเทศไทย พบว่า สภาพปัญหาปัญหาและความขัดแย้งของการเมืองไทย เป็นปรากฏการณ์ความรุนแรงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2548-2553 ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น มีเหตุผลหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแข่งขันอำนาจ การคอร์รัปชันของผู้มีอำนาจ ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม การถูกเลือกปฏิบัติ ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างคนจนกับคนรวย ตลอดจน

โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่แตกต่างกัน (คณะกรรมการปฏิรูป, 2554) รวมถึง “การละเมิดหลักนิติธรรม” และ “การละเมิดหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างร้ายแรง” โดยการรัฐประหาร (คณะกรรมการอิสระตรวจสอบและค้นหาความจริงเพื่อการปรองดองแห่งชาติ, 2554) เป็นต้น การจัดการกับปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในอดีตของไทยจึงมักพบว่าเครื่องมือที่นำมาใช้มักมีอยู่สองระดับขึ้นอยู่กับลักษณะของความขัดแย้งนั้น ๆ กล่าวคือ 1) หากเป็นความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างกลุ่มผู้นำทางการเมือง มาตรการที่นำมาใช้ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้อำนาจที่เหนือกว่าของฝ่ายที่มีความได้เปรียบทางการเมืองในขณะที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้น เพื่อจัดการกับฝ่ายตรงข้าม 2) หากว่าความขัดแย้งทางการเมืองนั้นมีการขยายวงกว้างขวางออกไปจนมีประชาชนทั่วไปเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างในลักษณะของการปฏิรูประบบกฎหมายหรือปฏิรูปการเมืองจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ปัญหาความขัดแย้งเพิ่มเติมด้วย ส่วนกระบวนการสร้างความปรองดองแห่งชาติภายใต้บรรยากาศของความแตกแยกทางความคิดอย่างกว้างขวางเช่นนี้ จะต้องอาศัยกระบวนการพูดคุย (Dialogue) พบว่ามียุ่ 2 ระดับ คือ 1) ระดับตัวแทนทางการเมืองและกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง และ 2) ระดับประชาชนในพื้นที่ในลักษณะของ “เวทีประเทศไทย” เพื่อเปิดพื้นที่ให้ทุกภาคส่วนในสังคมได้มีโอกาสถกเถียงแลกเปลี่ยนในวงกว้างต่อข้อเสนอ ทางเลือก และความ เป็นไปได้ต่าง ๆ เนื้อหาสาระของการพูดคุยแลกเปลี่ยน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการปรองดอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย พบว่า พุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทยที่สำคัญประการหนึ่ง คือมีการประยุกต์ใช้หลักความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน ด้วยหลักกัลยาณมิตรนั้น เป็นจุดเริ่มต้นในการชักนำบุคคลเข้าสู่วิถีชีวิตที่ดีงาม เป็นพื้นฐานให้เกิดสัมมาทิฐิตามหลักการเสริมสร้างสัมมาทิฐินั้นต้องประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน 2 ประการ คือ 1) ปรโตโฆสะ หรือกัลยาณมิตร และ 2) โยนิโสมนสิการ บทบาทของกัลยาณมิตรที่ทำให้เกิด ความสมานฉันท์ หลักสารณียธรรมที่จะนำมาสร้างความปรองดอง ได้แก่ 1) เมตตาการุณยธรรม กายกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวัจจกรรม วาจกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือการอยู่ด้วยกัน ด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้าง

ความร่วมมือกันเพื่อความผาสุกของมวลมนุษย์ การเข้าไปตั้งวงจิตรกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ ใช้หลักการพูด การเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียตักกัน และ 3) เมตตาโมกขกรรม มโนกรรมที่พึงทำ ประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือการคิดดี มองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดี รักและเมตตาต่อกัน 4) หลักสาธารณโภคี คือ การบริโภคโดยไม่แบ่งแยก คือ ไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า “จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้” ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการแบ่งปันอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ไม่เอาเปรียบและมีความเสมอภาคต่อกันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ 5) หลักศีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่นเดียวกับเพื่อนในสังคม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ปฏิบัติตามกฎหมาย ขอบังคับหรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกันเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นไม่ล่วงหน้าที่ซึ่งกันและกันไม่อ้างอำนาจ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง 6) หลักทิวฐิสามัญญตา มีความเห็นถูกต้อง ดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ตรงกัน สนับสนุนหรือส่งเสริมต่อความคิดเห็นกันและกัน ในหลักการที่จะนำไปสู่ความสันติสุขหรือปัญหาต่าง ๆ ในสังคม มีความเห็นร่วมกันเป็นอย่างดีด้วยกันปรimumองให้ตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

อภิปรายผล

อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 1 แนวคิดการเมืองการปกครองในพระพุทธศาสนา พบว่า หลักอริปไตย 3 ประการ อัตตาธิปไตย หมายถึง การปกครองที่ใช้อำนาจของตนเอง โลกาธิปไตย คือ การปกครองที่ใช้อำนาจสูงสุดขึ้นอยู่กับความเห็นของคนส่วนใหญ่ ธรรมาธิปไตย คือ การปกครองที่ยึดถือธรรมหรือความถูกต้องเป็นใหญ่การตัดสินใจทุกอย่างขึ้นอยู่กับความถูกต้อง สอดคล้องกับงานวิจัยของสมศักดิ์ เนียมเล็ก (สมศักดิ์ เนียมเล็ก, 2544) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนาและระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดท่านพุทธทาสภิกขุ ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองพุทธทาสภิกขุ” ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีอุดมคติหรือหลักการที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ

ระบอบประชาธิปไตย แต่มีข้อบกพร่องของระบบการเมืองประชาธิปไตยคือ การมุ่งเน้นประโยชน์ของเอกชน ให้เสรีภาพแก่ประชาชนตามใจกิเลสของตนมากเกินไป จนทำให้ต่างคนต่างแย่งผลประโยชน์กัน มากกว่าที่จะทำเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ระบบประชาธิปไตยจะเป็นระบบการเมืองที่ดีที่สุดก็ต่อเมื่อมีธรรมมากำกับ ซึ่งท่านเรียกว่า “ธัมมิกประชาธิปไตย” ท่านยังเห็นว่าถ้าไม่ประกอบด้วยธรรมแล้ว จะเป็นระบบที่เลวร้ายที่สุดยิ่งกว่าระบบใด

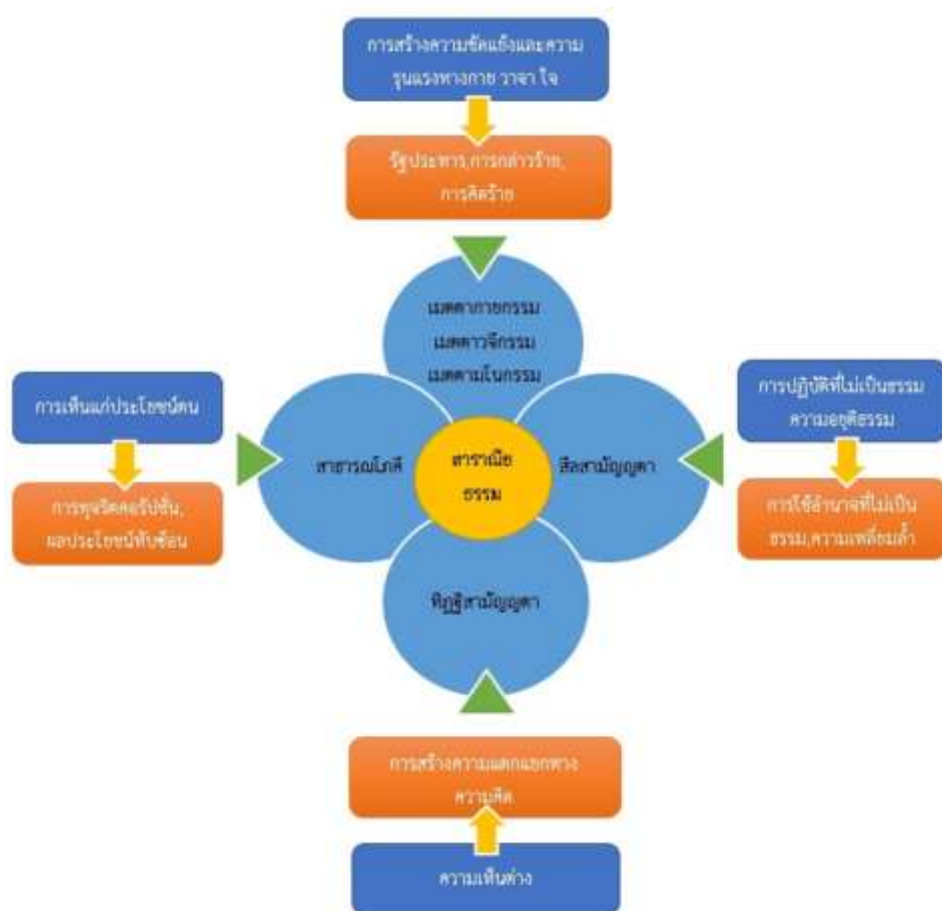
อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 2 สภาพปัญหาและกระบวนการสร้างความปรองดองในทางการเมืองในประเทศไทยนั้นจะต้องกระบวนการสร้างความปรองดองแห่งชาติภายใต้บรรยากาศของความแตกแยกทางความคิดอย่างกว้างขวางเช่นนี้ จะต้องอาศัยกระบวนการพูดคุย ใน 2 ระดับ ระดับตัวแทนทางการเมืองและ ระดับประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพอล มณีนรินทร์ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การปฏิรูปการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดนักการเมืองและข้าราชการประจำ” ว่าควรพัฒนาอุดมการณ์ทางการเมืองของคนกลุ่มใหญ่ 3 กลุ่ม คือ นักการเมือง, ข้าราชการประจำและประชาชน นักการเมืองที่ขาดอุดมการณ์ประชาธิปไตยย่อมมุ่งหวังในผลการเลือกตั้งเพียงเพื่อชนะการเลือกตั้ง เข้าสู่อำนาจทางการเมืองเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงผลดีและผลร้ายของการกระทำ จึงมีการใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเงินเพื่อให้ชนะเลือกตั้ง รัฐต้องพัฒนาอุดมการณ์ ความรู้ ความสามารถและคุณธรรม ให้กับกลุ่มนักการเมือง ข้าราชการประจำ และประชาชน (พอล มณีนรินทร์, 2539)

อภิปรายผลการวิจัยข้อที่ 3 พุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของคุณหญิงสุดารัตน์ เกยุราพันธุ์ ซึ่งผลจากการศึกษาวิจัยได้วิเคราะห์สังเคราะห์ในการลดความขัดแย้งและความรุนแรงทางกาย วาจา ใจ รัฐประหารโดยใช้หลักสาราณียธรรมที่จะนำมาสร้างความปรองดองหรือความขัดแย้งที่มีหลักธรรมสาราณียธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ โดยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน” พบว่าพุทธวิธีเชิงบูรณาการที่พัฒนามาจากพระราชดำรัสคุณธรรม 4 ประการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ และหลักสาราณียธรรม 6 ประการในพระพุทธศาสนานั้น ใช้ได้ทั้งกับสังคมในระดับ ‘จุลภาค’ และ ‘มหภาค’ แต่เมื่อนำมาใช้กับการแก้ปัญหาความขัดแย้งการเมืองไทยในปัจจุบัน สามารถจะอาศัยกระบวนการยกร่างรัฐธรรมนูญแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกหมู่บ้านชุมชนมาเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้ทางการเมืองจากการปฏิบัติตาม ขั้นตอนสี่ขั้นของหลักคุณธรรม 4 ประการ ให้กับคนไทยทั้งประเทศ โดยเริ่มจากหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจ การ

ตัดสินใจจากล่างสู่บน สร้างประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้าน อันจะเป็นประชาธิปไตยโดยประชาชนและเพื่อประชาชนอย่างแท้จริง ตลอดจนนำไปสู่การ ‘เปลี่ยนทฤษฎีปาตาน’ หรือ ‘เปลี่ยนกระบวนทัศน์’ (Sift Paradigm) ความเข้าใจประชาธิปไตยของคน ไทยให้เป็น ‘ประชาธิปไตยแบบธรรมาธิปไตย’ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้านสู่ระดับประเทศ (สุดารัตน์ เกยุราพันธ์, 2561 : บทคัดย่อ) และงานวิจัยของพระมหาไพรัช ธรรมทีโป และคณะ ได้ศึกษารายงานการวิจัย เรื่อง “กัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนากับปรัชญา ตะวันตก : บูรณาการเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย” พบว่าในพระพุทธศาสนาแสดงสารณียธรรม 6 ประการ ซึ่งหลักธรรมนี้ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันเพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน และเพื่อความเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน คุณธรรมที่สำคัญของกัลยาณมิตรที่เสริมสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย (1) ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ วิริยะ สติ และปัญญา (2) กัลยาณมิตรธรรม 7 ได้แก่ น่ารัก น่าเคารพ น่าเจริญใจ น่ารับฟัง อดทน ต่อถ้อยคำ กล่าวถ้อยคำหรือเรื่องที่ลึกซึ้ง มีความเป็นพหูสูต (3) การปฏิบัติหน้าที่ตามหลักทศ 6 เช่น หน้าที่ของเพื่อนต่อเพื่อน ได้แก่ มีการให้แบ่งปันอย่างไม่เห็นแก่ตัว(ทาน) มีมธุรสวาจาต่อกันเสมอ (ปิยวาจา) ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่กันและกัน (อัตถจริยา) วางตนต่อมิตรสหายอย่างไม่มี เปลี่ยนแปลง (สมานัตตตา) มีความจริงใจไม่มีความหลอกลวง (อวิสังวาทนตา) ซึ่งในที่นี้เน้นคุณธรรม เรื่อง ทาน โดยเฉพาะอภัยทาน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญของกัลยาณมิตร เพราะเป็นการให้โอกาส ผู้สำนึกผิดได้พัฒนาตนไปสู่ความดีงาม อันเป็นการสร้างบารมีขั้นสูงที่เรียกว่ามหาทาน เพราะเป็นการ ละปาณาติบาตหรือการให้ความไม่มียัย และไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่น อันเป็นมหากุศลที่นาสุขมาให้แก่ผู้ปฏิบัติ (พระมหาไพรัช ธรรมทีโป และคณะ, 2560 : 54-69)

องค์ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาวิจัย

การสร้างบรรยากาศแห่งความปรองดองนั้นต้องมีการยอมรับร่วมกันถึงกติกาบางประการร่วมกัน ที่จะต้องหยุดการกระทำ การพูด การปฏิบัติในทางการเมืองที่อาจเป็นปฏิปักษ์ต่อกันโดยใช้หลักสารณียธรรม สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 เสนอพุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองในทางการเมืองไทย

การที่ทุกคนคิด พูด ทำ ด้วยความเมตตา มุ่งดี มุ่งเจริญต่อกัน สอดคล้องตรงกับหลัก สาราณียธรรม ข้อที่หนึ่ง สอง สาม ได้แก่ เมตตากายกรรม เมตตาวชิกรรม เมตตามโนกรรม การที่แต่ละคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงานประสานประโยชน์กัน ให้งานที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และแก่ประเทศชาติ สอดคล้องตรงกับหลักสาราณียธรรมข้อที่สี่ ได้แก่ สาธารณโภคี คือการมีสิ่งที่จะเป็นเครื่องประสานประโยชน์ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันการที่ทุกคน ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริต ในกฎกติกา และในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมกัน สอดคล้องตรงกับหลักสาราณียธรรมข้อที่ห้า ได้แก่ สีสสามัญญา คือการที่ต่างคน ต่างประพฤติปฏิบัติตามกฎกติกาหรือระเบียบ แบบแผนตามที่ตกลงกันไว้ในสังคมนั้น ๆ การที่ต่างคนต่างพยายามทำความดีความเห็นของตนให้ ถูกต้อง

เที่ยงตรงและมั่นคงอยู่ในเหตุในผล สอดคล้องตรงกับหลักสารานุกรมข้อที่หก ได้แก่ ทิวภูมิสามัญญตา คือ มีความคิดเห็นเป็นไปอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน

สรุป และข้อเสนอแนะ

พุทธวิธีเชิงบูรณาการในการสร้างความปรองดองทางการเมืองไทย โดยใช้หลักสารานุกรมสามารถนำมาสร้างความปรองดองสมานฉันท์ทางการเมือง ได้แก่ 1) เมตตากายกรรม กายกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง 2) เมตตาวจีกรรม วจีกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกัน ด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน ไม่ก่อสงคราม แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกันเพื่อความผาสุกของมวลมนุษย์ การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือใช้หลักการพูด การเจรจาให้เข้าใจกัน ไม่กล่าวร้ายเสียต่อกัน 3) เมตตามโนกรรม มโนกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือการคิดดี มองกันในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดี รักและเมตตาต่อกัน 4) สารณโภคิ คือ การบริโภคน้ำโดยไม่แบ่งแยก คือ ไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า “จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้” ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการแบ่งปันอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน 5) สีสสามัญญตา มีศิลปวิสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่นเดียวกับเพื่อนในสังคม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับหรือวินัยต่าง ๆ อย่างเดียวกันเคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นไม่ล่วงหน้าที่ซึ่งกันและกันไม่อ้างอำนาจ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง และ 6) ทิวภูมิสามัญญตา มีความเห็นถูกต้อง ดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ตรงกัน สนับสนุนหรือส่งเสริมต่อความคิดเห็นกันและกัน ในหลักการที่จะนำไปสู่ความสันติสุขหรือปัญหาต่าง ๆ ในสังคม มีความเห็นร่วมกันเป็นอย่างดีเหมือนกันปรารถนาให้ตรงกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการและการวิจัยต่อไป

1) การสร้างความปรองดองต้องนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอันเป็นรากเหง้าของความขัดแย้ง รวมทั้งการสร้างภาวะกลไกที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมที่แตกต่าง และต้องมีการยอมรับร่วมกันถึงคุณค่าของกันและกันบนพื้นฐานของหลักสาราณียธรรม โดยเฉพาะประเด็นความขัดแย้งเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคม การปรับใช้หลักสาราณียธรรมให้มีความเท่าเทียมกัน

2) ควรมีการศึกษาวิจัยการนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและสร้างความปรองดองในพื้นที่ชุมชน

3) ควรมีการศึกษาวิจัยโดยการนำหลักพุทธธรรมอื่นๆ มาวิเคราะห์ร่วมเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการสร้างความปรองดองทางการเมืองให้กับสังคมไทย

References

- ประเวศ วะสี, (2540). *ปฏิรูปการเมือง*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักชั่น จำกัด.
- พระมหากฤตวิทย์ อธิภูธราโน (สนธิสุข). (2548). “ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดประชาธิปไตยในพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดประชาธิปไตยในสังคมปัจจุบัน”. *วิทยานิพนธ์นิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต (ปรัชญา)*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาไพรัช ธรรมทีโป และคณะ. (2560). “กัลยาณมิตรในพระพุทธศาสนากับปรัชญา ตะวันตก : บุรณาการเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย”. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) : 54-69.
- พระสายนท์ จรณธมโม (เตียนนวน). (2549). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวความคิดทางการเมืองของเพลโตกับของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต)”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พอล มณีรินทร์. (2539). “การปฏิรูปการเลือกตั้ง : ศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดนักการเมืองและข้าราชการประจำ”. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *ธรรมะกับการเมือง*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2557). *คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน*. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา.

สมศักดิ์ เนียมเล็ก. (2544). “วิเคราะห์ความคิดทางการเมืองของท่านพุทธทาสภิกขุ”. *วิทยานิพนธ์*

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย. (2541). *การเมือง การปกครองและกฎหมาย*. กรุงเทพมหานคร :

สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย.

สุดารัตน์ เกยุราพันธุ์. คุณหญิง. (2561). “พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทย

ปัจจุบัน”. *วิทยานิพนธ์นิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.